

ОГРНАК
САНУ
У НИШУ

UNIVERZITET U NIŠU
FAKULTET UMETNOSTI
U NIŠU

Balkan Art Forum

Univerzitet u Nišu Fakultet umetnosti u Nišu
Srpska akademija nauka i umetnosti – Ogranak SANU u Nišu

BARTF 2018

University of Niš Faculty of Arts in Niš
Serbian Academy of Sciences and Arts – Branch of SASA in Niš

VI NACIONALNI NAUČNI SKUP
SA MEĐUNARODNIM UČEŠĆEM

UMETNOST I KULTURA DANAS:
OBRAZOVANJE ZA UMETNOST I IZAZOVI SAVREMENOSTI

THE SIXTH NATIONAL SCIENTIFIC FORUM
WITH INTERNATIONAL PARTICIPATION

ART AND CULTURE TODAY:
EDUCATION FOR ART AND CHALLENGES OF CONTEMPORARY

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ,
НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА

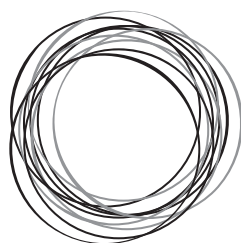
Realizaciju naučnog skupa i štampanje zbornika radova podržalo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, rešenjem broj 451-03-469/2018-14.

ОГРАНАК
САХУ
У НИШУ

UNIVERZITET U NIŠU
FAKULTET UMETNOSTI U NIŠU
SRPSKA AKADEMIJA NAUKA I UMETNOSTI
OGRANAK SANU U NIŠU

Balkan Art Forum

**UMETNOST I KULTURA DANAS: OBRAZOVANJE
ZA UMETNOST I IZAZOVI SAVREMENOSTI**
ZBORNIK RADOVA SA NAUČNOG SKUPA
(Niš, 5–6. oktobar 2018)

**ART AND CULTURE TODAY: EDUCATION FOR
ART AND CHALLENGES OF CONTEMPORARY**
PROCEEDINGS OF THE SCIENTIFIC CONFERENCE
(Niš, 5–6th October 2018)

Urednik:
Dr Marko S. Milenković
Editor:
Ph. D. Marko S. Milenković

Niš, 2019.
Niš, 2019

Šesti nacionalni naučni skup sa međunarodnim učešćem / The sixth national scientific forum with international participation
BALKAN ART FORUM 2018 (BARTF 2018) / BALKAN ART FORUM 2018 (BARTF 2018)
UMETNOST I KULTURA DANAS: OBRAZOVANJE ZA UMETNOST I IZAZOVI SAVREMENOSTI / ART AND CULTURE TODAY: EDUCATION FOR ART AND CHALLENGES OF CONTEMPORARY

Izdavač / Publisher

Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti u Nišu,
Srpska akademija nauka i umetnosti, Ogranak SANU u Nišu
University of Niš, Faculty of Arts in Niš,
Serbian Academy of Sciences and Arts, Branch of SASA in Niš

Za izdavača / For publisher

Prof. dr Suzana Kostić, dekan
Ph.D. Professor Suzana Kostić, dean
Akademik Ninoslav D. Stojadinović
Academician Ninoslav D. Stojadinović

Urednik / Editor

Dr Marko S. Milenković / Ph. D. Marko S. Milenković

Upravnik Izdavačkog centra / Head of Publishing center

Dr um. Slobodan Radojković / Ph. D. Slobodan Radojković

Recenzenti radova / Reviewers of articles

Dr Ivana Medić, naučni saradnik Muzikološkog instituta
SANU, Beograd

Ph. D. Ivana Medić, Institute of Musicology of the Serbian
Academy of Sciences and Arts

Prof. Dr Trena Jordanoska, Univerzitet „Sv. Kiril i Metodij“
Skoplje, Fakultet muzičke umetnosti, Republika Makedonija
Ph. D. Professor Trena Jordanoska, University “St. Kiril
and Metodij” Skopje, Faculty of Music Arts, Republic of
Macedonija

Prof. Dr Sonja Marinković, Univerzitet umetnosti u
Beogradu, Fakultet muzičke umetnosti

Ph. D. Professor Sonja Marinković, University of Arts in
Belgrade, Faculty of Music

Prof. Dr Ira Prodanov Krajišnik, Univerzitet u Novom Sadu,
Akademija umetnosti

Ph. D. Professor Ira Prodanov Krajišnik, University in Novi
Sad, Academy of Arts

Prof. Dr Danijela Stojanović, Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti
Ph. D. Professor Danijela Stojanović, University of Niš, Faculty
of Arts

Prof. Dr Danijela Zdravić Mihailović, Univerzitet u Nišu,
Fakultet umetnosti

Ph. D. Professor Danijela Zdravić Mihailović, University of
Niš, Faculty of Arts

Prof. Dr Nataša Nagorni Petrov, Univerzitet u Nišu, Fakultet
umetnosti

Ph. D. Professor Nataša Nagorni Petrov, University of Niš,
Faculty of Arts

Prof. Dr Sonja Cvetković, Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti
Ph. D. Professor Sonja Cvetković, University of Niš, Faculty
of Arts

Prof. Dr Jelena Cvetković Crvenica, Univerzitet u Nišu,
Fakultet umetnosti

Ph. D. Professor, Jelena Cvetković Crvenica, University of Niš,
Faculty of Arts

Prof. Dr Miomira Đurđanović, Univerzitet u Nišu, Fakultet
umetnosti

Ph. D. Professor, Miomira Đurđanović, University of Niš,
Faculty of Arts

Doc. Dr Tijana Borić, Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti
Ph. D. Associate Professor Tijana Borić, University of Niš,
Faculty of Arts

Prof. Mr Miloš Zatkalik, Univerzitet umetnosti u Beogradu,
Fakultet muzičke umetnosti

MA Professor Miloš Zatkalik, University of Arts in Belgrade,
Faculty of Music

Prof. Mr Katarina Đorđević, Univerzitet u Nišu, Fakultet
umetnosti

MA Professor Katarina Djordjević, University of Niš, Faculty
of Arts

Prof. Mr Dragan Tomić, Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti
MA Professor Dragan Tomić, University of Niš, Faculty of
Arts

Prof. Mr Miljan Bjeletić, Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti
MA Professor Miljan Bjeletić, University of Niš, Faculty of Arts

Doc. Dr Jelena Beočanin, Filološko-umetnički fakultet
Univerziteta u Kragujevcu

Ph. D. Associate Professor Jelena Beočanin, Faculty of
Philology and Arts, University of Kragujevac

Dr Marija Dumnić Vilotijević, naučni saradnik Muzikološkog
instituta SANU, Beograd

Ph. D. Marija Dumnić Vilotijević, Institute of Musicology of
the Serbian Academy of Sciences and Arts

Prof. Dejan Cicmilović, Univerzitet u Prištini, Fakultet
umetnosti Zvečan - Kosovska Mitrovica

Professor Dejan Cicmilović, University of Priština, Faculty of
Arts in Zvečan - Kosovska Mitrovica

Prof. Miodrag Krčmarik, Univerzitet u Prištini, Fakultet
umetnosti Zvečan - Kosovska Mitrovica

Professor Miodrag Krčmarik, University of Priština, Faculty
of Arts in Zvečan - Kosovska Mitrovica

Dr Marko S. Milenković, Univerzitet u Nišu, Fakultet
umetnosti

Ph. D. Marko S. Milenković, University of Niš, Faculty of Arts

Lektori / Language editors

Verica Novakov (za srpski jezik)

Verica Novakov (Serbian language)

Ivana Đelić (za engleski jezik)

Ivana Djelić (English language)

Univerzalna decimalna klasifikacija / UDC

Vesna Gagić / Vesna Gagić

Grafički dizajn korica / Book Cover Graphic Design

Doc. Anita Milić

Assistant Professor, Anita Milić

Prelom i tehnička priprema /

Layout and Technical Processing

Ninoslava Girić

Ninoslava Girić

Štamparija / Press

Atlantis d.o.o. Niš

Atlantis d.o.o. Niš

Tiraž / Circulation

70 / 70

ISBN 978-86-85239-62-5

SADRŽAJ / CONTENTS

PLENARNO PREDAVANJE (Plenary session)

Др Ивана Медић

ДОКТОРСКЕ АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ НА УНИВЕРЗИТЕТУ У МАНЧЕСТЕРУ:
ИСКУСТВА ИЗ ПРАКСЕ И ПОРЕЂЕЊЕ СА ДОКТОРСКИМ АКАДЕМСКИМ
СТУДИЈАМА У СРБИЈИ

PhD Ivana Medić

DOCTORAL STUDIES AT THE UNIVERSITY OF MANCHESTER: PRACTICAL EXPERIENCES
AND A COMPARISON TO DOCTORAL STUDIES IN SERBIA.....13

I. OBRAZOVANJE ZA UMETNOST I IZAZOVI SAVREMENOSTI (Education for Art and Challenges of Contemporary)

Др Александра С. Паладин

УЛОГА МУЗИЧКОГ ПРОГРАМА РАДИО БЕОГРАДА У КОНТЕКСТУ ОБРАЗОВАЊА
ЗА УМЕТНОСТ

PhD Aleksandra S. Paladin

THE ROLE OF RADIO BELGRADE'S MUSIC PROGRAM IN THE CONTEXT OF THE ART
EDUCATION35

Ms Aleksandra Đorđević, Dr Miroljub Radojković

MEDIJI KAO ČINILAC PROFESIONALNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA MUZIČARA

MA Aleksandra Djordjević, PhD Miroljub Radojković

MEDIA AS A FACTOR IN THE PROFESSIONAL EDUCATION AND UPBRINGING OF
MUSICIANS51

Mr Ana Perunović Ražnatović

ZNAČAJ I ULOGA PREDMETA MUZIČKA KULTURA U SAVREMENOM OBRAZOVANJU ODRASLIH

MA Ana Perunović Ražnatović

THE IMPORTANCE AND THE ROLE OF SUBJECT MUSIC CULTURE IN MODERN EDUCATION OF ADULTS 65

Dr Danijela Đ. Stojanović, Dr Nataša V. Nagorni Petrov

MODIFIKACIJA KURIKULUMA METODIKE NASTAVE TEORIJSKIH PREDMETA – IZAZOV I/ILI POTREBA

PhD Danijela Đ. Stojanović, PhD Nataša V. Nagorni Petrov

CURRICULUM MODIFICATION OF THE METHODOLOGY OF TEACHING THEORETICAL COURSES – CHALLENGE AND/OR NEED 75

Ms Милош М. Маринковић

ОД АУТОНОМИЈЕ УМЕТНОСТИ ДО ЕМАНЦИПАЦИЈЕ НАЦИОНАЛНИХ ИДЕНТИТЕТА: ЕСТЕТИЧКЕ ИЛИ ПОЛИТИЧКЕ ИДЕЈЕ БРАНКА ЛАЗАРЕВИЋА У ЧАСОПИСУ *XX ВЕК?*

MA Miloš M. Marinković

FROM THE AUTONOMY OF ART TO THE EMANCIPATION OF THE NATIONAL IDENTITIES: AESTHETIC OR POLITICAL IDEAS OF BRANKO LAZAREVIĆ IN THE *20TH CENTURY JOURNAL?* 83

Ms Дина Војводић

КРИТИЧАРСКИ ОДНОС ПЕТРА БИНГУЛАЦА ПРЕМА СТВАРАЛАШТВУ ЈОСИПА СЛАВЕНСКОГ

MA Dina Vojvodić

THE CRITICAL RELATIONSHIP OF PETAR BINGULAC TOWARDS THE CREATIVITY OF JOSIP SLAVENSKI 97

Ms Моника Новаковић

ЗВУЦИ СУРОВОСТИ: МУЗИКА ТЕАТРА СУРОВОСТИ АНТОНЕНА АРТОА

MA Monika Novaković

SOUNDS OF CRUELTY: MUSIC OF ANTONIN'S ARTAUD THEATRE OF CRUELTY 105

Ms Ivana Milošević

ЕМОЦИОНАЛНЕ СЕНЗАЦИЈЕ У ОДНОСУ НА ПОЈЕДИНАЧНЕ АКОРДЕ СА ГЛЕДИШТА КОГНИТИВНЕ МУЗИКОЛОГИЈЕ

MA Ivana Milošević

EMOTIONAL SENSATIONS IN RESPECT TO INDIVIDUAL CHORDS FROM THE ASPECT OF COGNITIVE MUSICOLOGY 121

Dr Весна Ивков

ОДЛИКЕ АМАТЕРИЗМА И ПРОФЕСИОНАЛИЗМА У ХАРМОНИКАШКОЈ/АКОРДЕОНИСТИЧКОЈ ПРАКСИ

PhD Vesna Ivkov

CHARACTERISTIC OF AMATEURISM AND PROFESSIONALISM IN THE ACCORIONISTS PRACTICE 133

Ms Marko Janković, Dr Dejan Ćirić ANALIZA ALIKVOTNE STRUKTURE ZVUKA INSTRUMENATA SIMFONIJSKOG ORKESTRA I NJEN UTICAJ NA FORMIRANJE APSOLUTNE VISINE TONA MA Marko Janković, PhD Dejan Ćirić ANALYSIS OF ALIQUOT STRUCTURE OF SOUND OF SYMPHONY ORCHESTRA INSTRUMENTS AND ITS IMPACT ON FORMING THE PICH	145
Ms Милица Б. Јовановић BODY PERCUSSION У НАСТАВИ СОЛФЕЂА MA Milica B. Jovanović BODY PERCUSSION IN SOLFEGGIO TEACHING.....	159
Ms Марија Кнежевић, Др Вера Обрадовић-Љубинковић ПОКРЕТ ИЗ ГЛАСА – ГЛАС ИЗ ПОКРЕТА MA Marija Knežević, PhD Vera Obradović-Ljubinković A MOTION FROM VOICE – VOICE FROM A MOTION.....	171
Др Миа Арсенијевић САВРЕМЕНЕ УМЕТНИЧКЕ ПРАКСЕ У ПРОГРАМУ И УЏБЕНИЦИМА ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ PhD Mia Arsenijević CONTEMPORARY ARTISTIC PRACTICES IN THE CURRICULUM AND TEXTBOOKS OF ART	185
PhD Natalia Afeyan HOLISTIC APPROACH IN VOCAL PEDAGOGY: WHY, WHEN, HOW? Dr Natalija Afejan HOLISTIČKI PRISTUP U VOKALNOJ PEDAGOGIJI: ZAŠTO, KADA, KAKO?	197
PREDSTAVLJANJE STVARALAČKOG OPUSA UMETNIKA NA BARTF-u 2018 PRESENTATION OF ARTISTS' CREATIVITY OPUS AT BARTF 2018	205

SADRŽAJ CD-a/CONTENTS of CD:**PREDSTAVLJANJE STVARALAČKOG OPUSA UMETNIKA NA BARTF-u 2018**
PRESENTATION OF ARTISTS' CREATIVITY OPUS AT BARTF 2018

Anica Radošević Babić / Anica Radošević Babić
Selekcija radova autora / Selection of authors' work

Mišel Barzen / Michel Barzin
Selekcija radova autora / Selection of authors' work

PLENARNO PREDAVANJE
(Plenary session)

УДК 378.046.4:78 (410.1 Манчестер) (497.11)

ДОКТОРСКЕ АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ НА УНИВЕРЗИТЕТУ У МАНЧЕСТЕРУ (УЈЕДИЊЕНО КРАЉЕВСТВО): ИСКУСТВА ИЗ ПРАКСЕ И ПОРЕЂЕЊЕ СА ДОКТОРСКИМ АКАДЕМСКИМ СТУДИЈАМА У СРБИЈИ¹

Ивана Медић

Музиколошки институт САНУ, Београд
(Српска академија наука и уметности)
E-mail: ivana.medic@music.sanu.ac.rs

Сажетак

Овим пленарним излагањем настојала сам да укажем на специфичности концепције докторских академских студија музикологије (али и других области науке о музици) на Универзитету у Манчестеру (Уједињено Краљевство), посебно у поређењу са концепцијом докторских академских студија на универзитетима у Србији. Полазећи од генералног устројства основних и постдипломских студија музике у Уједињеном Краљевству, разматрам структуру докторских студија музикологије, наглашавајући елементе британског високошколског система који се у значајној мери разликују од српског. Након тога, посвећујем се оним сегментима програма докторских академских студија у Уједињеном Краљевству за које сматрам да представљају примере добре праксе и указујем на који начин би њихова имплементација допринела подизању квалитета последипломских студија у Србији. У погледу пресека стања докторских академских студија у Србији, користила сам недавно објављено истраживање Групе за анализу и креирање јавних политика (ГАЈП) под називом *Квалиитет докторских студија у друштвеним и хуманстичким наукама у Србији* (Београд 2018), реализовано у оквиру пројекта ПЕРФОРМ Швајцарске агенције за развој и сарадњу.

Кључне речи: Докторске академске студије (ДАС), Универзитет у Манчестеру, високошколско образовање у Уједињеном Краљевству, ДАС у Србији, истраживање ГАЈП, поређење.

1. УВОД

Позив организатора међународне конференције *Балкан Арџ Форум 2018 – Уметност и култура данас: образовање за уметност и изазови савремености* да одржим пленарно предавање пружио ми је платформу да укажем на специфичности концепције докторских академских студија музикологије (али и других области науке о музици) на Универзитету у Манчестеру (Уједињено Краљевство), те да их упоредим са концепцијом

¹ Овај текст настао је као резултат рада на пројекту *Идентификација српске музике од локалних до глобалних оквира: традиције, промене, изазови* (ОИ 177004), финансираном од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

докторских академских студија из сродних области на универзитетима у Србији. Наиме, након стечене дипломе основних студија и магистратуре на Одсеку за музикологију Факултета музичке уметности у Београду, од 2006. до 2010. године студирала сам на Универзитету у Манчестеру, као добитница стипендија Overseas Research Award, Graduate Teaching Assistantship и School of Arts, Histories and Cultures Award, које су ми у потпуности покриле (иначе изузетно високе) трошкове студирања. Докторску дисертацију, рађену под менторством проф. др Дејвида Фенинга (David Fanning), одбранила сам новембра 2010. године.² Поред тога, од септембра 2006. до децембра 2012. године радила сам на Универзитету у Манчестеру, на Департману за музику при факултету Martin Harris Centre for Music and Drama – најпре као асистент, затим као хонорарни предавач за историју и естетику музике и разне теоријске предмете; а током школске 2011/12. године и на Отвореном универзитету (Open University), у регионалном центру у Манчестеру, где сам предавала на модулу *Inside Music*.

Овом приликом бавићу се студијским програмима који су ми непосредно познати, како би моје излагање било аутентично и поткрепљено конкретним примерима и искуствима. Из тог разлога, овим радом не претендујем на свеобухватне увиде, нити желим да правим произвољне, недовољно аргументоване генерализације, већ само да на основу сопствених искустава укажем на поједине проблеме српског академског система и устројства докторских академских студија и да, с друге стране, прокоментаришем нека позитивна искуства из Уједињеног Краљевства, која би могла да отклоне ове проблеме. У том циљу, изложићу структуру докторских студија музикологије, почев од првог корака (одабир теме и ментора) до завршног (одбрана дисертације). Нагласићу елементе британског високошколског система који се у значајнијој мери разликују од српског (посебно након спроведене Болоњске реформе) и посветити посебну пажњу оним сегментима програма докторских академских студија у Уједињеном Краљевству за које сматрам да представљају примере добре праксе и да би њихово имплементирање допринело подизању укупног квалитета постдипломских студија у Србији.

Циљ овог рада није да априори критикује српски образовни систем, већ да пружи реалну слику и да укаже на поједина позитивна искуства из Уједињеног Краљевства, од којих би се нека могла применити у Србији, у циљу подизања квалитета студирања на већ постојећим програмима, као и приликом креирања неких нових програма ДАС.³

² Ivana Medić, *Alfred Schnittke's Symphonies 1-3 in the Context of Late Soviet Music*. PhD Dissertation. University of Manchester, School of Arts, Histories and Cultures, 2010, <https://ethos.bl.uk/OrderDetails.do?uin=uk.bl.ethos.527001> [10. 07. 2019.]

³ Детаљну, критички интонирану анализу тренутног стања и статуса високог образовања у Србији понудио је Владица Цветковић у књизи *Десет њојлега на високо образовање у Србији* (Цветковић 2019).

2. МЕТОДОЛОГИЈА

С обзиром на то да сам основне и магистарске студије музикологије завршила пре увођења „Болоње”, према Закону о високом образовању који је важио до 2005. године (жаргонски речено „по старом”), те су моја сазнања о садашњем систему студирања у Србији посредна, веома корисним се указало недавно објављено истраживање Групе за анализу и креирање јавних политика (ГАЈП) под називом *Квалитет докторских студија у друштвеним и хуманистичким наукама у Србији*.⁴ Истраживање ГАЈП реализовано је у оквиру пројекта PERFORM (Performing and Responsive Social Sciences) Швајцарске агенције за развој и сарадњу (SDC), који спроводе Helvetas и Универзитет у Фридбургу. Ово истраживање обухватило је:

- а) деск истраживање – преглед докторских програма,
- б) фокус групе (студенти ДАС),
- с) интервјуе са руководиоцима ДАС на одабраним факултетима.

Истраживање ГАЈП обухватило је четири универзитета у Србији, и то факултете друштвене и хуманистичке групе:

1) Универзитет у Београду: Факултет политичких наука, Правни факултет, Економски факултет и Филозофски факултет (департмани: социологија, психологија, педагогија, андрагогија, археологија, етнологија, антропологија, филозофија, историја и историја уметности);

2) Универзитет у Нишу: Правни факултет, Економски факултет и Филозофски факултет (департмани: социологија, историја, педагогија, психологија);

3) Универзитет у Новом Саду: Правни факултет, Економски факултет и Филозофски факултет (департмани: филозофија, историја, психологија, медијске студије);

4) Универзитет у Крагујевцу: Правни факултет и Економски факултет. истраживање – преглед докторских програма.

Пошто уметнички факултети и академије нису били обухваћени истраживањем ГАЈП, да бих могла да извршим поређење са студијама које сам завршила у Манчестеру, користила сам садашњи наставни план и програм докторских академских студија музикологије на Факултету музичке уметности у Београду.

Како би моје излагање могло лакше да се прати, у наставку текста користих три врсте слова, ради прецизног разграничења:

⁴ Истраживачки тим ГАЈП чинили су Бобан Стојановић, Ана Вушуровић Лазаревић, Милош Хркаловић, Тамара Вуков и Жаклина Живковић. Резултати истраживања доступни су у интегралном виду на адреси <http://gajp.org.rs/wp-content/uploads/2018/09/Kvalitet-doktorskih-studija.pdf> [10. 07. 2019.]

Легенда:

- Italic* – Истраживање Групе за анализу јавних полиција (ГАЈП) и резултата до којих су дошли;⁵
- Regular – Поређење са докторским академским студијама музикологије на Универзитету у Манчестеру, Уједињено Краљевство;⁶
- S. CAPS – ПОРЕЂЕЊЕ СА ПРОГРАМОМ ДАС НАУКЕ О МУЗИЧКОЈ УМЕТНОСТИ (МОДУЛИ: МУЗИКОЛОГИЈА, ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈА, МУЗИЧКА ПЕДАГОГИЈА И МУЗИЧКА ТЕОРИЈА) НА ФАКУЛТЕТУ МУЗИЧКЕ УМЕТНОСТИ УНИВЕРЗИТЕТА УМЕТНОСТИ У БЕОГРАДУ.⁷

Студијски модул Музикологија на Факултету музичке уметности у Београду⁸ биће коришћен за поређење како са еквивалентним студијским програмом у Манчестеру, тако и са ГАЈП-овим истраживањем ДАС на друштвеним и хуманистичким факултетима у Србији. Ради конзистентности, користићу методологију коју су применили истраживачи ГАЈП, а која ће бити објашњена у наставку текста.

3. ПРЕЛИМИНАРНО ПОРЕЂЕЊЕ

Започећемо поређење кратким прегледом законске регулативе. Према важећем Закону о високом образовању (Сл. гласник РС бр. 88/2017 и 27/2018), члан 39, „ДАС имају најмање 180 ЕСПБ бодова, уз претходно остварених 300 ЕСПБ бодова на основним и мастер студијама.” Овде се одмах уочава разлика у односу на британски систем, у којем се не примењује систем ЕСПБ бодова. Наиме, сви курсеви на докторским студијама су изборни и кандидат их бира на основу сопствене процене да су му потребни, а не у циљу пуког сакупљања бодова.

Члан 99 нашег Закона о високом образовању прописује: „Самостална високошколска установа утврђује број студената који ће се уписати на студијске програме које организује, док Влада одређује број студената који ће се финансирати из буџета.” Међутим, у Енглеској – као једној од четири конститутивне земље које чине Уједињено Краљевство – не постоје студије

⁵ Stojanović et al., *Kvalitet doktorskih studija u društvenim i humanističkim naukama u Srbiji*, <http://gajp.org.rs/wp-content/uploads/2018/09/Kvalitet-doktorskih-studija.pdf> [10. 07. 2019.]

⁶ Студијски програм **PhD Music – Musicology** доступан је на вебсајту Универзитета у Манчестеру: <https://www.manchester.ac.uk/study/postgraduate-research/programmes/list/07171/phd-music-musicology/> [10. 07. 2019.]

⁷ Програм **ДАС Науке о музичкој уметности** доступан је на вебсајту Факултета музичке уметности у Београду: http://www.fmu.bg.ac.rs/doktorske_akademske_studije_nauke_o_muzickoj_umetnosti.php [10. 07. 2019.]

⁸ Структура студијског модула *Музикологија* на београдском Факултету музичке уметности доступна је на адреси: http://www.fmu.bg.ac.rs/dokumentacija/doktorske_studije/Struktura%20studijskog%20programa%20DAS%20Muzikologija%20ak.%202016-17.g.pdf [10. 07. 2019.]

финансиране из буџета,⁹ већ сам Универзитет, или друге институције (нпр. амбасаде, фондације, задужбине итд.) стипендирају одређен број кандидата; а постоје и посебни билатерални споразуми са појединим земљама које стипендирају и шаљу велики број кандидата на енглеске универзитете (као што је нпр. Кина).

У Уједињеном Краљевству универзитети су централизованији у односу на Србију. Појединачни факултети (понекад названи „школама” или „центрима”) у оквиру универзитета имају много мањи степен аутономије у односу на факултете у Србији. С друге стране, универзитети у Уједињеном Краљевству су много флексибилнији у погледу креирања студијских програма, ангажовања наставног особља и сл. С обзиром на велики број универзитета, у Уједињеном Краљевству влада „закон понуде и потражње”, а студијски програми у значајној мери зависе од студентске евалуације, као и од интерних евалуација унутар самог универзитета. Није неуобичајено да се поједини студијски програми, или читави факултети, укину – услед малог броја студената, или лоше оцењеног рада. Релативно скорашњи пример из области коју посматрамо представља укидање читавог музичког факултета (School of Music) на Универзитету Источне Енглеске (University of East Anglia) у Норвичу, што се десило 2012. године.

Веома је упечатљива разлика у цени између (самофинансирајућих) докторских академских студија у Србији и Енглеској. Наиме, у Србији, просечна цена ДАС на годишњем нивоу износи око 200.000 динара, или око 1500 фунти стерлинга (£) – што је за овдашње услове много; међутим, на Универзитету у Манчестеру, годишња школарина за докторске студије музикологије је 18.500 фунти стерлинга, тј. око 2.500.000 динара! Дакле, цена студирања за три године износи око 7.500.000 динара, што чини ове студије недоступним малтене свим студентима из Србије, изузев оних најимућнијих (или оних који су, попут мене, имали пуну стипендију). Студенти из Уједињеног Краљевства и Европске Уније плаћају нешто мањи износ, али опет је реч о баснословној суми, која чак ни тамошњим студентима није приступачна.

Наравно, изузев саме цене студирања, потребно је упоредити и шта студент заправо добија за тај новац, што ћу и учинити у наставку текста. Но, вратимо се најпре истраживању ГАЈП, конкретно сегменту који се односи на студијске програме у Србији, специфичне захтеве и куриозитете; овде сам издвојила неколико најзанимљивијих детаља:

На Правном факултету у Београду, за уџис на ДАС које се одвијају на српском језику захтева се познавање 2 страна језика (!); од 13 предмета на ДАС, само 1 је методолошки. Слично је и на другим факултетима, где је приметан драстичан мањак методолошких предмета у односу на

⁹ Другачије је у другим конститутивним земљама у Уједињеном Краљевству: нпр. у Шкотској су студије бесплатне – али само за студенте из Шкотске!

теоријске. Број понуђених предмета на свим ДАС програмима је 30–40 и они „вуку” различити број догова; услед тога, студенти углавном бирају предмете према калкулацији колико им је догова пошредно, а не према својим стварним интересовањима и приоритетима.

На Филозофском факултету у Београду, при рангирању кандидата, чак 60 догова од 100 доносе мотивационо писмо и пријемни испит. Поред тога, ДАС може да упише кандидате који има просек мањи од 8,00, али има објављених 5 рецензираних научних радова.¹⁰ На студијски програм ДАС Филозофија уписује се чак 20 студената годишње. Истраживачи ГАПП исправно закључују да, чим постоје уписне квоте које треба поунити по сваку цену, нема праве конкуренције, нити односа понуда/пошражња.

Филозофски факултет у Новом Саду прима 5 дуцетских и 56 самофинансирајућих студената на ДАС, што представља огромну несразмеру. Поједини факултети захтевају од кандидата дарем један објављен рецензиран рад пре одбране тезе, а неки чак и ет – али није јасно збо чега. С друге стране, мали број факултета наилаза да у студентске обавезе сада учествовање на научним скуповима, макар у својству слушаоца.

С друге стране, циљ студијског програма **Науке о музичкој уметности – Музикологија**, је да „КВАЛИФИКУЈЕ СТУДЕНТЕ ЗА СИСТЕМСКО РАЗУМЕВАЊЕ ДИСЦИПЛИНАРНИХ ОБЛАСТИ У ОКВИРУ НАУКА О МУЗИЧКОЈ УМЕТНОСТИ, ОБЕЗБЕЂУЈУЋИ ИМ САВЛАДАВАЊЕ ИСТРАЖИВАЧКИХ МЕТОДА КАКО БИ У АКАДЕМСКОМ И ПРОФЕСИОНАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ БИЛИ СПОСОБНИ ЗА КРИТИЧКУ АНАЛИЗУ, ПРОЦЕНУ И СИНТЕЗУ НОВИХ ИДЕЈА И САЗНАЊА И ТИМЕ ПРОМОВИСАЛИ ДРУШТВЕНИ И КУЛТУРНИ НАПРЕДАК.”¹¹ ДАС ТРАЈУ 6 СЕМЕСТАРА И ИМАЈУ 180 ЕСПБ. УСЛОВИ ЗА УПИС СУ: ЗАВРШЕНЕ МАСТЕР АКАДЕМСКЕ НАУЧНЕ СТУДИЈЕ (НАЈМАЊЕ 300 ЕСПБ), СА ПРОСЕЧНОМ ОЦЕНОМ НАЈМАЊЕ 8,5 И ОЦЕНОМ НАЈМАЊЕ 9 ИЗ ЗАВРШНОГ РАДА МАСТЕР АКАДЕМСКИХ СТУДИЈА; ДИПЛОМСКЕ УМЕТНИЧКЕ СТУДИЈЕ ПО ПРОПИСУ КОЈИ ЈЕ УРЕЂИВАО ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ ДО 10. СЕПТЕМБРА 2005. ГОДИНЕ, СА ПРОСЕЧНОМ ОЦЕНОМ НАЈМАЊЕ 8,5; МАГИСТАРСКЕ УМЕТНИЧКЕ СТУДИЈЕ; МАГИСТАРСКЕ НАУЧНЕ СТУДИЈЕ – УПИС У ТРЕЋУ ГОДИНУ ДОКТОРСКИХ АКАДЕМСКИХ СТУДИЈА У СКЛАДУ СА ЧЛАНОМ 128 ЗАКОНА О ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ („СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ“ БР. 76/05, 100/07 – ДР. ПРОПИС, 97/08, 44/10, 93/12, 89/13, 99/14, 45/15 – АУТЕНТИЧНО ТУМАЧЕЊЕ И 68/15, 87/16“); ПОЛОЖЕН КВАЛИФИКАЦИОНИ ИСПИТ ПРЕМА ОПШТИМ УСЛОВИМА.

Као што видимо, у погледу услова за упис на ДАС Науке о музичкој уметности – Музикологија практично су изједначене основне студије „по старом” (до 2005. године), научна магистратура „по старом”, уметничка

¹⁰ У пракси, вероватноћа да студент са завршеним мастером, са просеком мањим од 8,00 има пет објављених рецензираних научних радова практично је равна нули! (прим. И. М.)

¹¹ http://www.fmu.bg.ac.rs/doktorske_akademske_studije_nauke_o_muzickoj_umetnosti.php [10. 07. 2019.]

магистратура „по старом” и мастер „по Болоњи”, с тим што магистри наука могу да се директно упишу на трећу годину ДАС – али, не увек и не сви, већ искључиво на основу чл. 128 Закона о високом образовању, који дискриминише поједине магистре наука. Можемо закључити да кандидати уписују ДАС са веома различитим нивоом (пред)знања и вештина, у које спада и оспособљеност за самосталан научноистраживачки рад, која се креће у распону од врхунске компетентности до – потпуне неупућености.

4. КРИТЕРИЈУМИ

Приликом осмишљавања методологије, истраживачи ГАЈП поставили су веома јасне Критеријуме за оцењивање квалитета докторских студија у Србији (ГАЈП 2018: 46-47):

- a) Процедуре, критеријуми и услови за упис ДАС
- b) Доступности ДАС заинтересованим кандидатима
- c) Услови студирања за развој истраживачких вештина и посезање квалитетна истраживања и рада на докторској дисертацији
- d) Права и обавезе студента и ментора у процесу израде докторске дисертације и целокупној истраживачкој раду
- e) Докторска дисертација – процес пријаве, израде и одбране
- f) Евалуација програма, наставних планова и студирања
- g) Тржиште рада и квалификације доктора наука

Држећи се овако постављених критеријума, у наставку текста наводићу најпре резултате овог истраживања у сажетом виду, а затим и конкретна поређења са сопственим искуствима из Манчестера, као и са ДАС Музикологија на Факултету музичке уметности у Београду.¹²

4.1. Процедуре, критеријуми и услови за упис ДАС (ГАЈП 2018: 49)

Факултет имају формалне услове који би требало да доведу до тога да се уписују квалификовани студенти са одређеним предзнањем и поседношћу за истраживачки рад у области из које већ имају довољно предзнања, као и да се кандидати рангирају на основу прецизно утврђених и свима познатих критеријума. Међутим, налази до којих је истраживачки тим ГАЈП дошао показују да се ови формални услови често заобилазе, да су процедуре рангирања често неједнаке и да се остављају широка дискрециона овлашћења члановима комисија, као и да факултет често уписују студенте на докторске студије искључиво са циљем да појуне број студената како би наплаћивали школарине.

¹² Сви резултати истраживања ГАЈП у потпуности се односе и на ДАС на београдском Факултету музичке уметности, изузев тамо где је другачије назначено.

У поређењу са ситуацијом на Универзитету у Манчестеру, констатујемо да нема битних разлика; штавише, у Енглеској су универзитети још више комерцијално оријентисани. Након што је почетком ове деценије укинут и последњи вид државног субвенционисања, универзитети су од 2012. максимално подигли школарине за све нивое студија – нпр. школарине за основне студије за студенте из УК и ЕУ су дословно утростручене у односу на 2011. годину! С обзиром на огроман број универзитета и студијских програма који се нуде, конкуренција је огромна и сви се труде да буду компетитивни на тржишту. Пошто плаћају астрономске школарине, студенти ДАС очекују да добију врхунске ресурсе и максималну посвећеност ментора, како би им се та инвестиција исплатила – нико не жели да плати десетине хиљада фунти и да заврши са бескорисном дипломом! Услед трендова на тржишту рада, приметно је да су и у Уједињеном Краљевству друштвено-хуманистичке и уметничке студије у запећку у односу на нпр. информационе технологије, биомедицину, квантну физику, роботiku и друге дисциплине које имају примат у XXI веку.

4.2. Доспјујноси ДАС заинтересованим кандидатима (ГАЈП 2018: 52)

ДАС су веома скупе у односу на стандард живота у Србији. Школарине су превисоке, као и индиректни трошкови. Број буџетских места је веома мали на свим факултетима, а често је процес рангирања студента нејтранспарентан. Број стипендија за докторанте је оскудан, а стипендија је премала и није довољна ни за основне трошкове живота, а пријом је условљена тиме да је студент незапослен. Студенти запослени у научноистраживачким институцијама су у нешто бољем положају, али се и њу често јављају проблеми са отпорењем у настави које им одузима време за израду дисертације. Студенти запослени ван научноистраживачких институција сматрају да је то исто немогуће озбиљно се посветити истраживачком раду. Не постоје структурна средства за финансирање емпиријских итеренских истраживања која би допринела бољем квалитету радова, као ни за финансирање студијских посета и боравака.

Докторске академске студије су веома скупе чак и у односу на стандард живота у Уједињеном Краљевству. Међутим, студенти могу да раде: инострани студенти (са визом) до 20 сати недељно, а студенти из УК и ЕУ пуно радно време. Кандидат бира да ли ће студирати full-time (3 године) или part-time (6 година). Постоје различите опције за стипендирање најбољих студената; оне покривају цео износ школарине, као и основне трошкове живота (који су веома високи); нпр. мени је стипендија покривала трошкова изнајмљивања стана за породицу и вртића за дете. Британски универзитет је дужан да студентима обезбеди све услове, јер ће у супротном они отићи на други универзитет, односно, факултет. При разматрању студентских пријава на програм ДАС

прво се гледа да ли факултет поседује кадровске и техничке ресурсе потребне да студенту омогући квалитетно истраживање – уколико их нема, упутиће студента на други студијски програм, или код другог ментора.

4.3. Услови стиудирања за развој истраживачких вештина и истраживање квалитетно истраживања и рада на докторској дисертацији (ГАЈП 2018: 61–62)

Истраживачи ГАЈП су установили да услови стиудирања на ДАС у Србији не развијају истраживачке вештине и не унапређују квалитетно истраживања и докторских дисертација. Програми ДАС у Србији су преориентисани теоријским предметима и њихом репродукцијом знања, а не истраживачки предметима на којима би се будући доктори наука оспособљавали за квалитетан истраживачки рад. Одсуство рада на истраживачким техникама и методологији на основним и мастер студијама не успева да се надокнади на највишем нивоу стиудија. Студенти немају прилику да стичу вештине које се стичу софтвера и алатима за обраду података, нити да раде са новим техникама. Поред тога, студенти немају прилику најновијој литератури и најбољим светским часописима. Факултети не улажу средства у докторанте и њихово учење на конференцијама, нити их информисају које могућности истраживачима постоје за њих. Студенти сматрају да су редакције домаћих научних часописа често дискриминаторне према њима због година и звања, као и да квалитетно радова често није једини фактор који утиче на њихово (не)одјављивање. Студенти често немају подршку ментора за рад на научним радовима и одјављивање. Такође, сматрају да немају довољно методолошких знања да би слали радове у међународне часописе, као ни услова за емпијска и теоретска истраживања и да из тога разлози углавном иду према недовољној подршци за колегама из развијених земаља.

Ово је једна од кључних разлика између ДАС у Србији и Уједињеном Краљевству, јер све што је у Србији тешко и недоступно, тамо се подразумева! Наиме, на ДАС уопште нема теоријских предмета, нити захтева за пуком репродукцијом знања, већ се нуде искључиво методолошко-истраживачки предмети, путем којих се будући доктори наука оспособљавају за квалитетан истраживачки рад. Рецимо, ја сам у Манчестеру имала следеће изборне предмете: „Објављивање научног рада у часопису”, „Организација конференције”, „Страни језик” (ја сам одабрала руски, јер ми је био потребан), “Endnote” (обука за рад са софтвером за прављење професионалних библиографија) итд. Ниједан од ових изборних курсева се не оцењује, већ студент само обавештава ментора о свом напретку. Факултети у УК не само што додељују стипендије за учење на конференцијама, већ и охрабрују студенте да самостално организују конференције мањег обима (тзв. study days) на одређене, за њих релевантне, теме.

Универзитетска библиотека је снабдевена најновијом литературом и часописима. Постоји могућност поручивања рукописа, микрофилмова и друге примарне грађе из било ког светског архива, као и набавке друге литературе која је студенту потребна – довољно је само да се поднесе захтев универзитетској библиотеци, који бива решен у року од неколико недеља. Пошто има много више докторанада неголи часописа у којима је могуће објавити рад, од кандидата се не очекује да објављују док не заврше тезу, тј. док немају да понуде нешто ново и оригинално. Уколико кандидат ипак жели да објави неки рад, ментор је први читалац и рецензент. Сви радови се затим упућују на “double blind” рецензирање. Рад припремљен за часопис мора бити заснован на оригиналним емпиријским, архивским или теренским истраживањима, тј. на примарним изворима. Нико не покушава да објави прегледни рад, заснован на „прежвакавању” секундарне литературе, јер зна да неће добити позитивну рецензију ни у једном релевантном часопису! Анонимне рецензије су често веома детаљне; овде није реч о „цепидлачењу” или малициозности рецензената, већ само о пажљивом читању (што код нас углавном није пракса).

4.4. Права и обавезе студијенткиња и ментора у процесу израде докторске дисертације и целокујној истраживачкој рада (ГАЈП 2018: 65)

Резултатки истраживања ГАЈП показују да на српским универзитетима не постоје јасно утврђена правила која дефинишу права и обавезе студијенткиња, као ни ментора према студијенткињама. Ментори су понекад најважнија подршка раду студијенткиња, али често су и највећа препрека. Студијенткињама сматрају да су ментори понекад незаинтересовани, да нису мотивисани и да често и када желе, не могу да им помогну збој мањка компетенција. С друге стране, ментори сматрају да су довољно посвећени својим студијенткињама, да им дају академску слободу, али и да понекад нису мотивисани, или да су преоптерећени другим обавезама.

Што се тиче ситуације у Уједињеном Краљевству, када студент плаћа 18.500 фунти годишње (или више, зависно од студијског програма), очекује да му је ментор на располагању у сваком тренутку! Током студија у Манчестеру имала сам консултације са својим ментором сваке недеље – што је за студенте ДАС у Србији мисаона именица. За сваки сусрет са ментором морала сам да се спремам – нпр. да прочитам неку књигу, или да анализирам партитуру, или да поставим хипотезу о којој ћемо дискутовати и сл. Сматра се да кандидат који дође неспреман на консултације улудо троши и своје и менторово време. Професори-ментори не смеју да имају више од 5 докторанада, како би могли да им се посвете у довољној мери. С обзиром на то да су професори у Уједињеном Краљевству солидно плаћени, нема потребе да упоредо раде на више места (тј. да „тезгаре”), нити да себе оптерете више него што реално могу да постигну.

4.5. Доктoрска дисертација: процес пријаве, израде и одбране (ГАЈП 2018: 66–67)

Студенти у Србији имају веома мало времена за израду докторске дисертације, јер касно почињу да раде на дисертацији, услед превеликих обавеза које имају у прва 3–4 семестра на ДАС. Од кандидата очекује се да, након две године устрошене на слушање и полагање предмета – тј. на сакупљање ЕСП догова – за само годину дана осмисле комплетну дисертацију, обаве истраживање, пријаве и добију одобрење теме, причитају сву литературу, саставе библиографију, а затим да током четврте, „ајсолвентске“ године напишу и одбране дисертацију! У пракси то ајсолвентно није могуће, па су кандидати принуђени да обнављају годину и да то годино понављају. Предмети на ДАС углавном нису повезани са темом будуће дисертације, већ су у питању својеврсне „стилске вежбе“ из разних области, при чему је добар део тога већ изучаван на основним и мастер студијама, тако да студенти десетоструко понављају оно што су већ радили – или, пак, полагају испите који немају никакве везе са темом дисертације.¹³ Када уђу у процес пријаве докторске дисертације студенти се сусрећу са междоцелним изазовима и проблемима у конципирању нацрта истраживања. Предвиђени рок за израду дисертације је исувише краatak; за то време не може да се уради озбиљно истраживање и највише квалитетна дисертација, посебно имајући у виду да врло често, уз поштом ажураност у извршењу обавеза, кандидати формално одобрење за израду дисертације не добију пре уписа у четврту годину студија. Закључак истраживачкој теми ГАЈП је да је поштом расипање и ројаме теоријској трагедији и пажњу усмерио на истраживачки рад и рад на дисертацији; такође, треба поједноставити и убрзати процедуре за пријаву дисертације, како студенти не би били блокирани док чекају одлуку о одобрењу.

НА МАС И ДАС МУЗИКОЛОГИЈА НА БЕОГРАДСКОМ ФАКУЛТЕТУ МУЗИЧКЕ УМЕТНОСТИ СПРОВОДИ СЕ И „ЖАН МОНЕ“ МОДУЛ.¹⁴ ОВАЈ ПРОЈЕКАТ НА ДАС МУЗИКОЛОГИЈЕ ОБУХВАТА ЦЕЛУ ДРУГУ ГОДИНУ СТУДИЈА И ИЗВОДИ СЕ КАО БЛОК НАСТАВА. НА ОСНОВУ ОВОГ МОДУЛА ПРОФЕСОРИ ДОБИЈАЈУ ДОДАТНА СРЕДСТВА ИЗ ЕРАЗМУС+ ПРОЈЕКТА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ. ДЕШАВА СЕ ДА СТУДЕНТИ СЛУШАЈУ „ЖАН МОНЕ“ МОДУЛ И ПОЛАЖУ ИСПИТЕ У ОКВИРУ МАСТЕР АКАДЕМСКИХ СТУДИЈА, ТЕ ОНДА НЕМАЈУ ШТА ДА СЛУШАЈУ ТОКОМ ЧИТАВЕ ДРУГЕ ГОДИНЕ ДАС!

¹³ Нпр. комплетан списак изборних предмета на ДАС Музикологија на београдском ФМУ доступан је на адреси: https://www.fmu.bg.ac.rs/doktorske_akademske_studije_nauke_o_muzickoj_umetnosti.php [10. 07. 2019.]

¹⁴ Први „Жан Моне“ пројекат под називом *Музички идентитети и европске перспективе / МИДЕП/* трајао је од 2014. до 2017. године: <https://www.midep.ac.rs/?LANG=SR> [10. 07. 2019.] други пројекат је започет од школске године 2017/8. и трајаће три године: https://www.fmu.bg.ac.rs/projekat_zan_mone_modul.php [10. 07. 2019.]

Овде уочавамо још једну кључну разлику у односу на концепцију ДАС у Енглеској: наиме, на Универзитету у Манчестеру се практично од првог дана приступа осмишљавању будуће дисертације и конкретном раду са ментором. У Уједињеном Краљевству (као и у већини западноевропских земаља) не постоји активна настава на ДАС, већ само изборни курсеви, који се не оцењују. Пошто је финални производ ДАС дисертација од 80.000 речи, кандидат практично од првог дана мора да пише – уједно, то је и једино што се оцењује.

Премда кандидат који започиње ДАС на Универзитету у Манчестеру већ приликом аплицирања наводи (оквирно) којом темом жели да се бави, обично је финална одбрањена дисертација миљама далеко од првобитне пријаве. Наиме, конкретна тема дисертације (тј. наслов) пријављује се тек на крају шестог семестра, односно, када је дисертација већ мање-више готова. То је знатно повољније је за студента у односу на важећу процедуру у Србији, где се најпре пријави тема, па тек онда ради истраживање – јер кандидат не може на самом почетку да зна какве ће резултате добити на крају!

Процедура пријаве теме на Универзитету у Манчестеру је брза и једноставна; пријава не мора да прође кроз неколико инстанци (као што су нпр. Веће Универзитета, разне „велике комисије” и сл.), већ се све решава на матичном факултету. Дисертација мора бити оригинални научни рад – било да проучава нову област, или раније необрађен материјал, или да уводи методолошке иновације и сл. Ниједан факултет у Уједињеном Краљевству неће одобрити тему засновану на препречавању секундарне литературе, јер таква теза касније нигде неће моћи да се објави, нити ће од ње ико имати користи. Још једна разлика огледа се у томе што је у Уједињеном Краљевству уобичајена пракса да се, после одбране, а пре депоновања у репозиторијум, дисертација допуни и ревидира, на основу коментара и примедба датих од стране чланова комисије. У зависности од обима тражених измена, кандидат може да добије рок од две недеље до шест месеци да унесе измене. Уколико студент из првог покушаја не успе да одбрани дисертацију, има могућност да добије још годину дана да унесе неопходне измене и да је затим брани поново. Тиме читав напор (и новац) уложен у дисертацију не пропада, већ се кандидату даје друга шанса – што у Србији није случај.

УВИДОМ У СКОРАШЊЕ ОДБРАЊЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ НА МОДУЛУ МУЗИКОЛОГИЈА НА БЕОГРАДСКОМ ФАКУЛТЕТУ МУЗИЧКЕ УМЕТНОСТИ, КОНСТАТУЈЕМО ДА БИ ДОБАР ДЕО ОВИХ ТЕЗА У УЈЕДИЊЕНОМ КРАЉЕВСТВУ БИО КЛАСИФИКОВАН КАО „ПРЕГЛЕДНИ РАДОВИ” (А НЕ КАО ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ РАДОВИ), ЈЕР КАНДИДАТИ НИСУ РАДИЛИ СА ПРИМАРНИМ ИЗВОРИМА – ВЕЋ СУ ПИСАЛИ ДИСЕРТАЦИЈЕ ПРЕВАСХОДНО НА ОСНОВУ СЕКУНДАРНЕ ЛИТЕРАТУРЕ И ВРШИЛИ ОДРЕЂЕНЕ, РЕЛАТИВНО КВАЛИТЕТНЕ СИНТЕЗЕ.¹⁵ СВЕГА

¹⁵ Укупан допринос досад одбрањених докторских дисертација из области музикологије у Србији досад није разматран. С друге стране, Бојана Радовановић је начинила детаљан преглед одбрањених дипломских и мастер радова у раздобљу од 1997. до 2017. (Radovanović 2019: 397–416).

НЕКОЛИКО ДИСЕРТАЦИЈА РАЂЕНО ЈЕ НА ОСНОВУ ОРИГИНАЛНИХ, ТЕРЕНСКИХ, ЕМПИРИЈСКИХ ИЛИ АРХИВСКИХ ИСТРАЖИВАЊА КАНДИДАТА. ДЕЛОВИ ОВИХ ДИСЕРТАЦИЈА ИМАЛИ БИ ШАНСЕ ДА БУДУ ОБЈАВЉЕНИ У РЕЛЕВАНТНИМ МЕЂУНАРОДНИМ ЧАСОПИСИМА ИЛИ ТЕМАТСКИМ ЗБОРНИЦИМА ВЕЛИКИХ ИЗДАВАЧКИХ КУЋА.¹⁶

На Универзитету у Манчестеру, на сваких 6 месеци (тј. на крају сваког семестра) студент је у обавези да напише и преда рад дужине од око 10.000 речи (око 30 страна) и да га одбрани пред комисијом-панелом од три члана, од којих је један ментор. То може бити једно поглавље будуће дисертације, мада се често дешава да радови одбрањени на прва 2–3 „панела“ на крају уопште не уђу у финални текст дисертације (или уђу у значајно промењеном виду). Сваки од ових панела је елиминаторан – уколико не напише тих 10.000 речи, или их не одбрани, или пропусти термин да изађе пред панел, кандидат не може да настави студије!

Након што одбрани рад, студент добија детаљне коментаре од чланова комисије, са саветима и упутствима како да настави рад на дисертацији. Углавном се свим кандидатима саветује „сужавање“ теме, јер дисертација мора да се одбрани у року од 3+1 године од момента уписа на ДАС, што је кандидатима предочено од самог почетка (отуд и ограничење од 80.000 речи, тј. око 250 страна). У том смислу устројство ДАС у Уједињеном Краљевству је много сличније нашем систему доктората пре увођења „Болоње“, где се превасходно радила дисертација – с тим што су у Србији пре реформе те студије предуго трајале, јер су се писале преопширне дисертације, а нису постојали панели који би усмеравали прогрес кандидата (или, пак, констатовали да је прогрес – незадовољавајући).

4.6. Евалуација програма, наставних планова и студирања (ГАЈП 2018: 68)

На универзитетима у Србији не постоје интерне процедуре које мере квалитет и усидност докторских студија, нити програми путем којих факултети прате промовисане докторе наука. На овај начин факултети не могу да мере квалитет докторских студија, нити да на основу резултата мењају своје програме, усавршавају их и чине сврсисходнијима за студенте докторских студија и развој њихових истраживачких компетенција. Истраживачи ГАЈП закључују да би факултети требало да имају неку врсту истраживачког портфолија својих кандидата и да прате њихов развој, научноистраживачки рад и професионалну каријеру.

¹⁶ Издвојићемо следеће примере добро одабраних тема за докторске дисертације из области музикологије: „Музички фестивали у Србији у првој деценији 21. века као места интеркултурних дијалога“ (Јелена Арнаутовић); „Дигитална технологија у српском уметничком музичком стваралаштву (1972–2010)“ (Милан Милојковић); „Несврстани хуманизам Рудолфа Бручија – композитор и друштво самоуправног социјализма“ (Немања Совтић); „Утицај европског покрета за рану музику на извођачку праксу у Србији“ (Предраг Ђоковић).

Овде уочавамо још једну кључну разлику у односу на Србију: факултети у Уједињеном Краљевству педантно воде евиденцију о својим некадашњим докторандима (и, уопште, студентима на свим нивоима студија), јер морају! Сваки универзитет има Alumni and Development департман и настоји да остане у контакту са својим бившим студентима. Због чега се то ради? Због табеле коју сваке године објављује *The Times Higher Education*, при чему се оцењује и јавно публикује рангирање свих универзитета у земљи, као и појединачних школа и департмана у оквиру ових универзитета. Поред тога што се рангирају на нивоу Уједињеног Краљевства, врши се поређење и са најбољим светским универзитетима. Листа се пројектује на годину дана унапред, због правовремене информисаности будућих студената (Табела 1).

Приликом израде ове ранг-листе, све се оцењује: број уписаних студената, број оних који су успешно завршили студије, број студената који се запослио након дипломирања, мастера или доктората, посебно оних који су се запослили у струци, затим, квалитет наставе (према оцени студената), квалитет научног рада наставника (који оцењује посебно евалуационо тело), оцена свих ресурса којима департман располаже, итд. На основу тога праве се ранг листе универзитета и појединачних департмана. Све ове оцене се јавно публикују, а на основу тога будући студенти бирају где ће студирати. Што је универзитет боље оцењен, већи је прилив добрих кандидата, и обратно. Департмани или факултети који су у дну табеле на крају се – гасе. Универзитети се труде да запосле што бољи наставни кадар и пуно улажу у ресурсе и истраживања, да би добили добре оцене и, самим тим, привукли што више нових студената. Посебно се труде да привуку иностране студенте, који плаћају веће школарине. Услед вишевековне врхунске репутације британских универзитета, Уједињено Краљевство приходује више милијарди фунти годишње само од високог школства! Универзитетско образовање се третира као бизнис у који се пуно улаже, али се пуно и враћа. Наравно, треба имати у виду да Енглеска развија тај бизнис још од 11. века, када је основан Универзитет у Оксфорду – и баш тај универзитет је већ три године заредом оцењен као најбољи на свету (а Универзитет у Кембриџу је другопласирани у свету).

Као што се види из табеле, Универзитет у Манчестеру је осми у Уједињеном Краљевству и 55. у свету, што је веома висок пласман. Поређења ради, ниједан универзитет из Србије тренутно није ни у првих 1000 на свету; с обзиром на скромна улагања у науку и образовање, нема ни изгледа да ће у скорије време поправити пласман на светским ранг-листама. Самим тим, не може се ни очекивати привлачење страних студената у значајнијем броју – штавише, све већи број свршених средњошколаца из Србије одлази на студије у иностранство, те универзитети у Србији не успевају да попуне уписне квоте.

Табела 1. “The World University Rankings”, *The Times Higher Education*, пројекција за 2020.
<https://www.timeshighereducation.com/student/best-universities/best-universities-uk>

Best universities in the UK 2020

Click each institution to view its full [World University Rankings 2020](#) results

UK rank 2020	World University Rank 2020	University	City/town
1	1	University of Oxford	Oxford
2	3	University of Cambridge	Cambridge
3	10	Imperial College London	London
4	15	UCL	London
5	=27	London School of Economics and Political Science	London
6	30	University of Edinburgh	Edinburgh
7	=36	King's College London	London
8	=55	University of Manchester	Manchester
9	77	University of Warwick	Warwick
10	87	University of Bristol	Bristol

Приликом уписа на ДАС на Универзитету у Манчестеру – који је, као што смо видели, 8. најбољи у Уједињеном Краљевству и 55. у свету – од мене није тражено да нострификујем дипломе из Србије, нити сам морала ишта да платим да би ми биле признате претходне квалификације. Али сам зато пред повратак у Србију, 2012. године, морала да нострификујем диплому из Манчестера на Универзитету уметности у Београду (којег нигде нема на светским листама!), да бих могла да се запослим у Србији. Тада још није постојала ENIC/NARIC служба при Министарству просвете, науке и технолошког развоја, већ је нострификација рађена на Универзитету уметности, што је коштало скоро 1000 евра – при чему је процедура трајала више од годину дана, због чега нисам успела да се запослим на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу. Оваква компликована (а суштински непотребна) процедура нострификовања диплома спречава велики број српских свршених академица да се врате из иностранства; чак и након увођења ENIC/NARIC центра процедура признавања дипломе и даље (пре) дуго траје – само је значајно јефтинија. Осим тога, нострификација преко NARIC центра примењује се само у цињу запослења (тзв. професионално

признавање), а не зарад нпр. наставка студија у Србији – у ком случају нострификацију ипак мора да врши универзитет.¹⁷

4.7. Тржиште рада и квалификације доктора наука (ГАЈП 2018: 69)

Докторске студије у области друштвених и хуманистичких наука у Србији делују као да су усмерене искључиво на оне који су већ зајослени на факултетима и научним институцима. Свектар већина које излазе из оквира рада на факултетима и институцима још увек да не постоји. Такође, факултети немају програме који се јичу додатој усавшавања кандидата за докторе наука, не постоје их није информису о могућностима за најредак, није имају било какав облик каријерне подршке за младе истраживаче.

У Уједињеном Краљевству практично сви студенти ДАС добијају прилику да држе неке предмете или вежбе (уз симболичну новчану надокнаду), чак и када не планирају да се даве педагогијом. Готово сву наставу на основним студијама изводе докторски кандидати, па професори у сталном радном односу имају више времена да се посвете кандидатима на вишим нивоима студија (МАС и ДАС).

Вештине које се стекну за време ДАС могу се уновчити на разне начине; велики број доктора наука запошљава се у привреди, у сектору услуга, у јавном сектору, у универзитетској администрацији и менаџменту, у медијима итд. Ова „пролазност” изван академских кругова је нарочито изражена у случају СТЕМ дисциплина (Science, Technology, Engineering, Mathematics), али није занемарљива ни када су у питању друштвено-хуманистичке науке.

5. ЗАКЉУЧАК

Након поређења спроведеног на претходним странама, могуће је извући бројне закључке. Придржавајући се методологије истраживача ГАЈП, закључке и препоруке сам разврстала у три категорије, односно, прецизирала шта је потребно променити:

- а) на нивоу факултета,
- б) на нивоу универзитета,
- с) на нивоу државе.

5.1. Препоруке на нивоу факултета

На основу извршеног поређења, намеће се закључак да је неопходна свеобухватна трансформација докторских академских студија, уз одбацивање

¹⁷ Поступак за признавање страних високошколских исправа предочен је на вебсајту Универзитета у Београду: <http://www.bg.ac.rs/sr/studije/str-isprave.php#zaposljavanje> [10. 07. 2019.]

бескорисних предмета („стилских вежби“) у корист рада на дисертацији од првог дана студија. Уместо оптерећивања студената слушањем и полагањем великог броја испита, потребно је одвојити много више сати за непосредан рад са ментором. Веома је корисна британска пракса браћења појединих поглавља будуће дисертације пред комисијом/панелом током рада на тези, јер на основу тога кандидат може да добије детаљне и конкретне савете у вези са својим истраживањем и писањем.

Библиотеке факултета морају наћи начина да студентима ДАС омогуће приступ врхунским часописима из одређене области, како би кандидати имали увида у методологије и резултате најновијих истраживања. Још једну олакшицу студентима ДАС представљало би укидање обавезе плаћања котизација за учешће на научним скуповима у земљи – наиме, није реткост да факултети наплаћују котизације кандидатима уписаним на сопствене програме ДАС!

Неопходно је да српски универзитети уведу изборне предмете оријентисане ка методологији и припреми кандидата за будући самосталан професионални живот. Поред тога, пријављивање теме докторске дисертације треба радити тек након што је урађено (скоро) комплетно истраживање. Најважније од свега јесте да, приликом одобравања теме дисертације, изразиту предност треба дати предлозима базираним на оригиналним истраживањима и раду са примарним изворима (било да је примењена метода примарно емпиријска, архивска или теренска). Наиме, да би се унапредио укупан академски ниво у Србији, потребне су докторске дисертације које доносе суштинске сазнајне и методолошке помаке у односу на постојећи фонд знања.

5.2. Препоруке на нивоу универзитета

У циљу оптимизације расположивог времена за истраживање и писање дисертације, потребно је максимално поједностављење и убрзање процедуре одобрења теме за дисертацију, као и пребацивање ове надлежности са универзитета на факултет.¹⁸

Добре резултате би могло дати ангажовање гостујућих професора из иностранства, који би држали курсеве везане за методолошке проблеме, што је уочено као недостатак постојећих ДАС у Србији. Још једна значајна промена било би формирање и активан рад Alumni and Development департмана, који би пратили професионалне трајекторије кандидата након одбране дисертације и бавили се статистиком. Формирање оваквих

¹⁸ НПР. НА ФАКУЛТЕТУ МУЗИЧКЕ УМЕТНОСТИ У БЕОГРАДУ, НАЈПРЕ НАСТАВНО-УМЕТНИЧКО-НАУЧНО (НУН) ВЕЋЕ ФАКУЛТЕТА УСВАЈА ПРЕДЛОГ ТЕМЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ, НА ОСНОВУ ИЗВЕШТАЈА КОМИСИЈЕ КАТЕДРЕ ЗА ПРОВЕРУ НАУЧНЕ ЗАСНОВАНОСТИ ИСТРАЖИВАЊА (ТА СЕ КОМИСИЈА ФОРМИРА ЗА СВАКОГ КАНДИДАТА ПОСЕБНО), А ЗАТИМ ПРЕПОРУКУ ФАКУЛТЕТА МОРА ДА ВЕРИФИКУЈЕ И СЕНАТ УНИЕРЗИТЕТА УМЕТНОСТИ.

одељења такође би интензивирало активности на привлачењу већег броја иностраних студената – међутим, да би се то постигло, потребно је најпре подићи укупан квалитет студија, што опет подразумева много већа улагања у људске и инфраструктурне ресурсе неопходне за квалитетно студирање на највишем нивоу.

5.3. Препоруке на нивоу државе

Као што је и раније истакнуто, потребна су много већа финансијска улагања у високо образовање од постојећих. С обзиром на низак животни стандард у Србији, нема простора за даље повећање школарине (изузев када су у питању инострани студенти); међутим, држава мора много више да одваја из буџета за опремање факултета и библиотеке, за студијске боравке и стручна усавршавања професора и студената у земљи и иностранству, за размену наставног кадра између универзитета, за веће плате професора, за студентске стипендије од којих може нормално да се живи итд.

У циљу привлачења најбољих кандидата, без обзира на њихове финансијске могућности, потребно је осмислити додатне програме стипендирања студената ДАС – не само из буџета, већ и из привреде, фондација, инвестиционих фондова, амбасада, као и из разних иностраних фондова који су доступни студентима из Србије. С тим у вези, потребно је увести пореске олакшице као стимулативну меру за привредне субјекте који би стипендирали докторанде.

Без обзира на релативно мали број универзитета у Србији, неопходно је јавно и транспарентно рангирање програма ДАС према моделу *The Times Higher Education*, у циљу креирања здраве конкуренције, борбе за квалитетан наставни кадар и, последично, за квалитетне студенте. Још једна стимулативна мера била би укидање нострификације диплома стечених на престижним светским универзитетима, што би довело до повратка већег броја српских истраживача из иностранства, који би могли да пренесу своја знања и искуства.

На самом крају можемо закључити да, уколико се од кандидата и ментора у Србији очекују резултати у рангу са светским, потребна су и улагања на нивоу светских! Наиме, без значајнијег повећања улагања у науку и високо образовање, илузорно је очекивати значајне квалитативне помаке. Искуство живота и рада на британским универзитетима нас учи да је стратешко и дугорочно улагање у универзитетско образовање једна од најбољих и најисплативијих инвестиција. За државу попут Србије веома је важно да што пре освести ову чињеницу, како би универзитетско образовање добило нови квалитативни замах, те како би се Србија коначно ослободила репутације „земље пропуштених шанси”.

Литература

- Medić, Ivana. 2010. *Alfred Schnittke's Symphonies 1–3 in the Context of Late Soviet Music*. Manchester: University of Manchester, School of Arts, Histories and Cultures. PhD Dissertation. Available from: <https://ethos.bl.uk/OrderDetails.do?uin=uk.bl.ethos.527001> [10. 07. 2019.]
- Radovanović, Bojana. 2019. "Muzikologija 21. veka? Teme i pristupi diplomskih i master radova studenata Beogradske škole muzikologije." У С. Маринковић, С. Додик и Д. Панић Кашански, *Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупи 2017. године*. Бања Лука: Академија уметности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и уметности Републике Српске и Музиколошко друштво Републике Српске, 397–416.
- Stojanović, B. et al. 2018. *Kvalitet doktorskih studija u društvenim i humanističkim naukama u Srbiji*. Beograd: Grupa za analizu i kreiranje javnih politika (GAJP), <http://gajp.org.rs/wp-content/uploads/2018/09/Kvalitet-doktorskih-studija.pdf> [10. 07. 2019.]
- Цветковић, Владица. 2019. *Десет њојлега на високо образовање у Србији*. Београд: самостално издање аутора.
- Вебсајт Универзитета у Манчестеру <http://www.manchester.ac.uk>
- Вебсајт Факултета музичке уметности у Београду <http://www.fmu.bg.ac.rs>
- Вебсајт Универзитета у Београду <http://www.bg.ac.rs>

Ivana Medić

DOCTORAL STUDIES AT THE UNIVERSITY OF MANCHESTER: PRACTICAL EXPERIENCES AND A COMPARISON TO DOCTORAL STUDIES IN SERBIA¹⁹

Summary

With this plenary presentation I wish to point out the differences in the concept of doctoral studies in musicology at the University of Manchester (United Kingdom) in comparison with doctoral academic studies at Serbian universities. I begin by looking at the general structure of undergraduate and postgraduate studies of music in the United Kingdom and the expected level of knowledge and skills. Afterwards I emphasise the elements of the British higher education system that are significantly different from their Serbian equivalents (especially after the Bologna reform of higher education in 2005) and pay special attention to those segments of doctoral programs in the United Kingdom that I consider to be examples of good practices. Finally I discuss how the implementation of these good practices could contribute towards the increase of the overall quality of postgraduate studies in Serbia.

Key words: Doctoral Academic Studies (DAS), The University of Manchester, Higher Education in the United Kingdom, comparison, DAS in Serbia

¹⁹ This paper is a result of the project *Identities of Serbian Music within Local and Global Frameworks: Traditions, Changes, Challenges* (No. 177004) financed by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia.